

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Orlai és Petőfi a tanév végén Jókai és Petőfi szüleinek látogatása után egy ceglédi fuvaros szekeren **Mezőberény**be indultak, ott töltötték a szeptembert és október elejét a Petrics házban. (Szeberényi Lajosnak írta Petőfi **1842.** július 7-én: „Septembert és Octobert Békésben töltöttem.”. Orlai emlékezésében¹: „szívesen látott vendégünk lett s egy egész hóig nálunk maradt.”)

Petricsek háza² a mai Városháza helyén állt. Három frontra nyíló hatalmas épület, téglából épült, az akkor divatos nádfedéllel. A Piac tér felé eső frontján egy szoba, két üzlethelyiség és egy tágas konyha volt. A szoba mögött a Szegedi útra (ma Petőfi út) még két szoba kapcsolódott. A szobákat száraz-kapu választotta el a magtár épületétől. A Békési út felől pedig még külön melléképülettel folytatódott a sarkon lévő üzlethelyiség. Az épület bezárt szögletében udvar, mögötte hatalmas kert volt.

Petőfi **1842-ben Mezőberényben a Polgári Körben**³ Vörösmarty Az Úrihölgyhöz című költeményét elszavalta. Többször is felléptek a mezőberényi Polgári Körben. Színelőadásokat is terveztek a helyi orvos, Forster segédletével. Orlai Petrics Soma barátjával „A peleskei nótárius”-t adták elő (Petőfi Baczur Gazsit, Orlai Zajtai István szerepét játszotta), a mű leírások szerint kedvence volt nem csak Petőfinek, de a korabeli színtársulatoknak, ebből következtethetően, hogy a kor polgárainak is.

1844-ben Pesten, a Pesti Divatlap segédszerkesztőjeként dolgozott, amikor úgy beszéltek róla: olyan, mint a peleskei nótárius – magyar nadrág, térdig érő csizma, kerek kalap.

Petőfi később az Uti levelekben (XIV. levél Szatmár, július 17. 1847.) így ír: „... Csekétől Szatmárig érdektelen falukon visz keresztül az ut. ... Csak kettőre emlékezem; Zajta az egyik, a másik Peleske. Valahányszor átjöttem e falukon, megemlékeztem a peleskei nótárius Nagy-Zajtai Zajtay Istvánról, és szerzőjéről, a régi jó Gvadányiról. Istenemre, sokért nem adnám, ha én írtam

¹ Orlai Petrics Soma: Adatok Petőfi életéhez, Budapesti Szemle 1879. XIX. K. 349.

² Id. melléklet: Orlai Petrics Soma szülőháza dr. Hegedűs Béla korabeli ceruzarajz után festette: Várkonyi János

³ Id. melléklet: A mezőberényi Polgári-Kör – Petőfi fellépésének színtere volt. Pocsai Imre rajza Dr. Irányi István vázлата alapján

volna a Peleskei nótáriust. Meg vagyok elégedve, ha az én munkáim olyan sok jó órát szereznek másoknak, mint nekem szerzett már Gvadányi. ...”

Petőfi a mű átdolgozóját még Páparól ismerte, az eredeti darab szövegét pedig már Aszódon olvashatta Neumann Károly Gyűjteményes verseskötetéből. Találkozott a darabbal a Magyar Színházban, 1839-ben (februártól májusig), amikor 16 évesen a színház körül dolgozott, Laternen-Bubként lámpással kísérette haza a primadonnákat, és statisztáskodott. Statisztaként láthatta a pesti bemutatót, később vándorszínészként többször is játszotta a szerepeket.

Miért is szerethette a darabot? „Peleskei nótárius: a magyar humor egyik hagyományossá vált tipikus alakja, melyet Gvadányi József gróf teremtett meg ily címmel 1790. megjelent satirikus verses elbeszélésével. A P. az ősi erkölcsökhöz ragaszkodó, szűk látókörű, a világtól kissé elmaradt, de egészséges észjárású és romlatlan falusi magyar intelligens ember képviselője, aki a fővárosi élet modern viszonyai közé jutva, szembeszáll az ő világnézetével ellenkező viszonyokkal, s ódiságával egyrészt kissé komikussá lesz, de másrészt rokonszenvessé is, midőn a művelődéssel könnyen velejáráó idegenszerűséget és léhaságot korholja. Gvadányi alakja oly népszerű lett, hogy már két év múlva új elbeszélés jelent meg A P. pokolba menetele címmel. Gvadányi műve után készült Gaál József ugyanily c. bohózata 1838-ban, ...”⁴

Petőfi számára a Berényben eltöltött egy hónap (1842) és az 1843-as év októberének egy hete alkalmat adott szüreti élményekhez is. Időztek az ókerti latin-kereszt alapzatú boltozatos Wenckheim féle borospincében, és a szőlőskertben.

Dr. Irányi István kutatásaiból, feljegyzéseiből ismerjük leírását: »Az ókerti pince még a múlt század elején, Wenckheim Béla idején épült ... A pincének 4 ajtaja volt. Az egész építmény úgy állott a kert közepén, mint hatalmas búzakereszt. Minden ajtaja egyforma volt. Középe bolthajtásos (kupolaszerű) volt. Négy ökörrrel húzott szekér is megfordulhatott benne. – A földön a falak mentén nagy gerendák voltak. Azokra rakták a boroshordókat. A pince minden részébe volt boroshordó. A szekerek még ezek mellett is bőven megfordulhattak. Az egykilencedik liter bort vitték ide az uraságnak, azért volt mindig olyan bőven ellátva borral. – A kocsit négyfelé vezetett benne. Lerakodás után a

kocsik, ha úgy tetszett, a szemközti kapun is távozhattak, de odabent is nyugodtan megfordulhattak. A pince tetejét is szőlő borította, és gyümölcsfák is voltak felette. Körülötte a tanyák sem voltak magántulajdonban. Azok is teljesen az uraságé voltak.«

⁴Kiss J.-Irányi: Petőfi aszódi és selmeczi iskolatársának daloskönyve, ItK. 1973. 1. sz.)

Hasonló emlékek közé tartozhatnak a Petricsék Laposi-kertjéhez fűződő történetek. Kunyhóját Petricsék építették.

Szintén *Dr. Irányi István* kutatásaiból, feljegyzéseiből ismerjük a laposikert leírását is: »A laposi-kerti kunyhó a Nagyvárad ut mentén 1 fertály nagyságú szőlőskert legelővel határos részén épült, vályogból, nádtetős födémmel. ... Alapja 2,5x4 m, magassága 2,5 m volt. Berendezése Petőfi idejében a következő tárgyakkal állott: 1 db 2 m hosszú „priccs”-ből, egy hosszú, széles, 8 fokos kettőslétrából, egy szépen kidolgozott gyömöszölőből, 1 faputtyból. A kunyhóhoz tartozott még egy kerek asztalka, két kis könnyű kerti székkal. A kunyhó falán Petőfi Sándor képe függött. (Szénrajz volt, fekvő, könyökre támaszkodó fejjel ábrázolta a költő alakját. – Bizonyára Orlai rajzolta.) «Szóbeszédként él a humorosan fájdalmas történet, hogy egy tanonc papír hiányában a kunyhó Orlai által rajzolt Petőfi-képét gyűjtősnak használta fel a venyige alá. Ekkor hallhatta Petőfi a Büngödsdi Bandi és más, környékbeli betyárokról szóló történeteket, melyeket versben meg is örökített. Németh László *Petőfi Mezőberényben* című egyfelvonásos drámájának valóságos alapja a betyárvilág. A legenda él, miszerint Petőfit a betyárvilágban, a sárréti lópán akarták bújtatni barátai (azután, amikor 1849. januárjában a pesti utcákon megjelentek a falragaszok, illetve a köröző levelek, köztük volt Petőfi Sándor neve is). (A Ladánnyal határos Büngözsdi és tőle keletebbre fekvő Kereki világa ismert volt betyárjairól. Hejh Büngözsdi Bandi berényi ihletésű versét 1844-ben, Pesten írta – „Hej Büngözsdi Bandi, istentelen zshivány,”). Hallhatott hasonló betyártörténeteket vándorlásai alatt is, útszéli csárdákban.

Az akkori – Mezőberényben töltött idő alatt átélt - érzéseiből a Járnak, kelnek sokan zöld erdőben ... (Mezőberény, 1842, augusztus végén):

„Járnak, kelnek sokan zöld erdőben;

Vagyon a nap éppen lemenőben,

Rózsákat fest utolsó sugára

Dombtetőre, lombok sudarára.“

Ez a költemény a fentebb említett dombról nyílt kilátás hatása alatt születhetett lelkében. Ez az egyedüli » dombtető «határunkban, melyet százados tölgyfák által beárnyékolt kis terület környékez, s melynek közelében dió- és egyéb gyümölcsfákkal akkor még sűrűn beültetett ó-kertek» zöld erdő «-ként terültek el. Ezen, a dombtetőt közvetlen körül- övedző százados tölgyfák ágai közt búgtak a» vadgalambok «, s ezeknek, valamint az ó-kertek fáinak árnyában „jártak, keltek sokan.« ...”

K...Vilmos barátomhoz (Mezőberény, 1842, szeptember-október) című versét is Mezőberényben írta. (Kuppis Vilmos volt, aki katonáskodása idején mellette állt katonabarátként, társként.)

Orlai személyén kívül meg kell említeni a Petőfi barát *Bonyhay Benjamin* nevét is (aki elismert népköltő volt, jegyző majd megyei főszámvevő, több képzőművészeti egyesület tagja, századosi rangban szolgált a becskerek-i táborozáson). Először 1842-ben találkozott a költővel berényi otthonában. Barátilag támogatta Petőfit helyi fellépéseit, gyulai látogatásait. Ő vitte át Gyulára Petőfit 1842-ben, hogy megismerhesse az Alföld egyedüli, épségben megmaradt várát, (majd 1849. nyarán is voltak együtt Gyulán).

Említést érdemel a zenetudó, tanító *Kemény Pál*, akivel többször ült a háza előtti fapadon. Iskolája és lakhelye falán ma tábla hirdeti: „E házban vendégeskedett Petőfi Sándor több alkalommal Kemény Pálnál.”

Egy bejegyzés *Kiskéri Mihály* emlékkönyvébe 1842-ben: „Az élet egy döcögő szekér, mellyel a sors tüzes (?) paripái tüskön-bokron át kíméletlenül vágatnak keresztül, míg az emberből a lelket kirázzák. Van azonban egy párna, melynek puha ölében a döcögés kéjjelmes ringatássá válik. Ki lenne oly kába, hogy ezt minél előbb megszerezni ne iparkodnék? Ki oly kába? Ki nem tudja, hogy e párna - feleség! – **Berény, szeptember 16.-án**”

Krúdy Gyula: „A negyvenes évekből” való írása a: „A költő megjelen”-ben szinte biztosan felfedezhető **Petőfi Berényi tartózkodása**, a kor hétköznapijainak szeletébe enged betekintést.

„A falusi úrilak tornácán vidám társaság üldögél. ... A társaság ott a kuria tornácán abban a kellemetes hangulatban volt, amely a vacsora előtti állapot szokott lenni ... Még csak annyit kell megjegyezniem, hogy a negyvenes évek közepén vagyunk, egy kis békési faluban, amint sejthette az olvasó, hogy nem a mai korban ülnek együtt a barátságos emberek. A mai korban se kuriák, se vacsorák, se megelégedett órák nincsenek. ...A tiszteletes bánatos, temetési hangon jegyezte meg :

- Szegény hazánk! Vajjon romlásba, vagy Kanaán földjébe vezetik-e országlárjaink nemzetünket?

A jegyző kötelességszerűen bólintott.

- Pozsonyon van az ország szeme.

- Ugyan hagyjuk már a politikát, barátaim – kiáltott fel hevesen a házigazda. – Minket, egyszerű embereket nem érdekel az, amiben a nagyok feje fő. Kenyér lesz mindig Magyarországon és a nép boldog és megelégedett lesz. Tekintsünk inkább más mezőkre. A művészet és irodalom mezejére, amely tájak kedvesek minden szívnél. Leánykám előfizetője a Honderűnek Tőle hallom, hogy igen jeles költői vannak jelenleg hazánknak,

An jegyző megsodorta keskeny, kunkorgós bajuszát: - Bizonyos Petőfi Sándor a legjelesebb, ..., szól Mariska az ablakon keresztül. - Éppen most olvasom néhány költeményét a Hölgfutárban. - Petőfi az este megjött. Iskolatársam volt Pápán ... Kopogtatott kis szobám ablakán és én szívembre öleltem. Jelenleg piheni utazása fáradalmait- Petőfi, ön az? mormogta megrettent csodálkozással a jegyző. ”

Mezőberényből Debrecenbe utazott Petőfi és Orlai, ott Csokonai sírját is tervezték

megnézni. ...

1849. július 5-én érkezik **Mezőberény**be Petrics Sámuel házához Petőfi Sándor feleségével, fiával és annak dajkájával.

Érkezésüket és Mezőberényben tartózkodásukat *Bonyhay Benjamin* hitelesen írja le,

legtöbben így is ismerjük a történetet:

„PETŐFI MEZŐ-BERÉNYBEN.

— 1849. május havában. —

Lapunk múlt évi 26. számában «Petőfi kiadatlan arczképe» czim alatt mutattuk be olvasóinknak a költő azon — nem arcz-, hanem egész alak-képét, melyet barátja Orlai Petrics Soma a költőnek 1849 nyarán Mező-Berény-ben tartózkodása alatt természet után festett, s mely ma már a nemz. múzeum birtokában van.

E kép, mint olvasóink emlékezhetnek, pongyolában (egy ingben), hosszú csibukból pipázva s magyaros modorú esztergályozott támlájú karos széken ülve ábrázolja Petőfit.

Ez öreg karosszék tulajdonosa Bonyhai Benjámín, akkor és most is mezőberényi birtokos lakos, akkor békésmegyei számvevő, kinek neve az irodalomban is eléggé ismeretes s kitől lapunk is, kivált régebbi évfolyamaiban, gyakran hozott közleményeket.

Lapunk e régi tisztelt barátja, az említett 'kép közlése alkalmából, hosszabb emlékjegyzetekkel tisztelt meg, melyekben Petőfinek, elveszte előtt kevéssel, Mező-Berényben utolsó néhány heti mulatásáról közöl velünk érdekes részleteket.

Midőn Petőfi — írja Bonyhai — feleségével s alig féléves kis Zoltán fiával az 1849. év nyarán, ha jól jut eszembe, még június havában, M.-Berénybe megérkezett, s miután akkor is, mint a negyvenes évek elején, mikor először fordult meg M.-Berényben, Orlainak közbecsülésben állt szülőihez, mint rokonaihoz, beszálltak: ő maga, még ama negyvenes évekből származó régibb ismeretség folytán, neje pedig — mint a ki kis lány korában nőm nagyanyjánál volt nevelésben: e kettős ismeretségnél fogva minket kis fiacskájukkal s annak dajkájával együtt fölkerestek s Mező-Berényben időzésük alatt házunknál mindennaposak voltak. Orlainak már akkor Aradon s a vidéken gyakori festői elfoglaltatása lévén, édesatyja pedig kereskedői üzletével, anyja — különben is beteges létére — háztartási gondjaival lévén elfoglalva, s Petőfiéknek magoknak, olvasáson, íráson s fiók ápolgatásán kívül más szórakozásuk nem igen akadván,

természetes, hogy hozzánk naponkint bizalmasan ellátogattak, habár ittlétüket általában bizonyos tartózkodás s elvonultság jellemezte.

Petőfi tehát, néha viseltes őrnagyi, többször vitorlavászon nyári kabátjában, a nap bármely órájában időzött nálunk: kedves pihenőhelye volt az az öreg karszék, mely reám, atyám és nagybátyáim után családi ereklyeként jutott, melyben ő sokszor eregette csibukja füstjét, olvasgatta az újságokat, s mikor őt Orlai festette, abban kívánta levétni magát s azt ez alkalomra tőlem csakugyan át is vitette.

Kedvező alkalmul kínálkozott Petőfi szórakoztatására az én gyakori berándulásom Gyulára, hová megyei számvevői hivatalom miatt be-be kellé rándulnom s hová ő több ízben szívesen szegődött uti társamul. Itt nekem rendes szállásom lévén, miután kocsimmal ott meg-állottam, Petőfi a megye főjegyzőjéhez, a «Czimbalom» népszerű költője : Szakái Lajoshoz sietett, kinél akkoriban unokatestvére, Sárosi Gyula is gyakran időzött s a lelkes és egymással költői és hazafias érzelmeikben rokon három költő éjfélelégig eltöltötte barátságos beszélgetésben s nyájas mulatozásban az időt egymással.

Petőfinek, Mező-Berényben mulatása alatt, egy gondolat forgott agyában szünetlenül, habozva, tépelődve: visszamenjen-e Erdélybe, Bem táborába, vagy ne? Neje, családja iránti kötelességére hivatkozással, igyekezett őt lebeszélni az Erdélybe menetről, Ugy látszik rokonai (Orlaiék) s barátjai (Szakái és Sárosi) is hasonló véleményben voltak; s talán nem is ment volna el e végzetes és a halálba vezető útjára, — ha a körülmények esetleg oly véletlenül nem alakulnak — a mit én, vallásom tana szerint — predesztináczióknak vagyok hajlandó tulajdonítani.

Épen azon, előre meg sem álmodott napra ugyanis, melyen Petőfiék, Egressy Gáborral és Kiss Sándor ezredessel Erdélybe elutaztak, nekem is eleve hivatalos teendőm lévén kitűzve Gyulára menetelre, én azt Petőfivel, nálunk létekor tudattam, kérdezve: nem volna-e kedve harmadnap (holnapután) reggel Gyulára jöni. Ő készséggel vállalkozott.

((Másnap azonban egy kis levélkében tudtomra adá, hogy miután kis fia az éjjel nyugtalanul aludt s fél, hogy még rosszabbul lehet, letett az utazásról. Nekem egész nap sok dolgom volt s nem látogathattam meg Petőfiéket; ők sem jöttek, mit kis fiuk gyöngéledésének tulajdoníték.

Harmadnap reggel, mikor kocsira ültem, feljök akarék hajtatni, megnézendő, ha a kis fin jobban van, nem határozta-e el Petőfi mégis a Gyulára

jövetelre magát? Bár tettem volna! De nóm, azzal állva elő, hogy ha magammal viszem Petőfit s Zoltánnak azalatt nagyobb baja talál lenni, mily szemrehányást tennék magamnak s hogy vállalhatnám el a felelősséget? — lebeszélte szándékomról.

Magam mentem tehát Gyulára. Lehet képzelni meglepetésemet, mikor este, későcskén haza tértem s Orlaiék felé hajtatték, hogy Petőfiéket meglátogassam, s az öreg Petrics, a boltajtóban állva, azzal a hirrel lepett meg: hogy «ne is tessék leszállni, mert Petőfiék a váratlanul ide érkezett Egressyvel s Kiss Sándor ezredessel Nagyváradra, onnan pedig Erdélybe elutaztak, még pedig a számvevő úrtól (már mint tőlem) elkéretett bőrös ekhós kocsin!»

Petőfi lelkéből a gondolat, hogy Erdélybe visszatérni, soha sem volt teljesen kiirtva családjá s barátainak aggodalmai és lebeszélései által: az több mint valószínű. S erről a mindjárt elmondandók is meggyőznek.

«Petőfi ugyanis, mint azt a ma is életben levő Csipkár Pál itteni szücsmester nekem beszélte, őt — mint a ki jó lovával fuvarba szokott járni •— előttevaló nap magához hivatván, vele 10 forintban megalkudt, hogy őket másnap Radnáig vigye; mivel úgy gondolta, hogy Arad felé az ut még szabad Erdélybe. Aznap este későn, már lefekvéskor két uri ember kért Csip-káreknál szállást, kibem ő épen Egressyt és Kiss Sándor ezredest gyanítja, kik reggel mindjárt Petőfihez mentek tőle. S midőn Csipkár, útra készen, fölszerszámozott lovaival, az Orlai-háznál megjelent, hogy Petőfiéket az egyezés szerint Radnára vigye, Petőfi az udvarra kimenve monda neki, hogy most már nem Badnára, hanem Váradra akar menni, mire Csipkár a radnai útra kialkudt 10 firt fuvarért szintén késznek nyilatkozott. Erre Petőfi azzal küldé a fuvarost nőmhöz, hogy bőrös ekhós kocsinkat kérje el az útra s abba fogjon be.

«Ez meg is történt, s Petőfi egész kis családjával a kényelmes kocsiba betelepedett. A malum ómen azonban nem maradt el. Csipkár lovai, nem lévén az ekhós kocsihoz szokva, megbokrosodtak s — mielőtt Csipkár felülhetett s a gyeplőt kezébe vehette volna — a kocsit úgy nekivitték a kapufélfának, hogy egyik lőcse eltörött s a kovács által kellett megvasaltatni. Az után is az Egressyék kocsija után csak nagy vigyázva tudtak elindulni.

«Igy szakadt félbe a Petőfiék utolsó, rövid időzése Mező-Berényben!»⁵

⁵ Bonyhay Benjamin: Petőfi Mezőberényben. Vasárnapi Újság 1881. február 27.

Visszatérve az öreg karszékre:

«Minthogy pedig az én százados öreg karosszékem, melyet több évekkal azelőtt, egy nálam ajtók befestésével foglalkozó csabai asztalos, látva annak ütött-kopott voltát, honn nem létemben — csupa kedveskedésből — szintén bemázolt vala, a Petőfi utolsó arczképének termé: szét után Orlai által lett lefestésénél, mint a festmény kiegészítő része megörökített, habár én ezen, atyáim után örökölt, ereklyeként megőrzött kedves bútordarabomtól, melyhez engem szinte annyi édes emlék köt, nehezen válok is meg: mindazáltal hazafiúi kötelességet vélek teljesíteni, midőn azt a nemzeti múzeumnak, a hol Petőfinek azon arczképe is őriztetik, ezennel rendelkezésére bocsátom.»

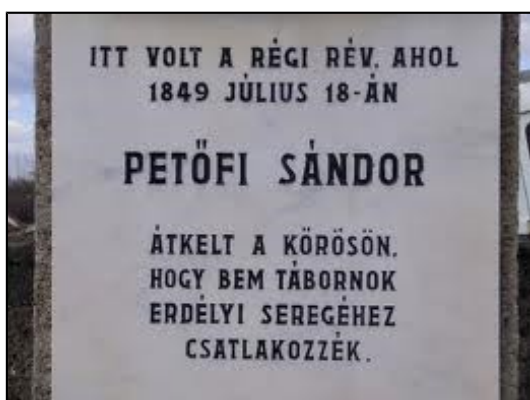
Ekkor írja „Zoltán fiam életrajza hét hónapos koráig” művét.

Orlaival vagy Bonyhayval töltötte idejét, de Aranytól levélben érdeklődik a világban történő eseményekről: „... add tudtomra ... amik az utóbbi időben a világon és Magyarországon történtek, mert én, mióta Pestet elhagytam, semmit sem tudok, ...” Ugyanakkor azt is írja a levélben Mezőberényből 1849. július 11-én: „... kaptam magamat, fölszedtem sátorfámat s másnap családommal együtt ide e békési magányba bújdokoltam azon óhajtással, vajha soha többé a nyilvános életnek még csak küszöbére se kényszerítene sorsom, s most itt

vagyunk, s amely percekben végképp felejttem, hogy hazám is van, tökéletesen boldog vagyok. ...”

A költő mezőberényi tartózkodása nem is lehetett nyugodt, hiszen ellene is kiadták windischgrätzi körözőparancsot. Döntenie kellett, hogyan tudja menteni családját: Berény, Arad, Várad között. Életét nem akarta „átmenteni a túlsó partra” ott a halál várta. Július 17-én Arad mellett döntött, de Váradra és Bemre esett a választása. A történet ismert.

Petőfi Sándor Mezőberényből indult el utolsó útjára, a segesvári csatába, ahová szekéren *Csipkár Pál* fuvaros szállította. *Baltha János* elbeszélése szerint az ő nagyanyja mosta ki Petőfi ingét, mielőtt a segesvári csatába ment, és véletlenül elcserélte Baltha nagyapjának ingével, tehát a legenda szerint Petőfi Sándor Baltha János nagyapjának az ingében ment utolsó útjára.

A Körös parton, a valamikori rév helyén emelt emlékoszlop márványtáblája, és a

fölötte levő dombormű.

ITT VOLT A RÉGI RÉV, AHOL / 1849 JÚLIUS 18-ÁN / PETŐFI SÁNDOR / ÁTKELT A KÖRÖSÖN, / HOGY BEM TÁBORNOK / ERDÉLYI SEREGÉHEZ / CSATLAKOZZÉK. / "EKKOR HAGYTA EL KÖLTŐNK / ÖRÖKRE ÁBRÁNDJAINAK HA- / ZÁJÁT, AZ ÁLTALA SOKSZOR / MEGÉNEKELT ALFÖLDET ..." / (ORLAI) / ÁLLÍTOTTA A ME- / ZŐBERÉNYI HAGYO- / MÁNYKUTATÓ KÖR / IFJÚSÁGA, / 1961. JÚLIUS 31-ÉN

A Kettős-Körös deszkakompján áthajóztak a másik partra.

A Békés Megyei Levéltárban talált rá *Dr. Irányi István* a révhajó elkészítésének szerződésére (contractusra), amit a község kötött Tunkel Ferenc kőműves- (camec) és ácsmesterrel 1798-ban. A szerződés értelmében a mesternek »jó egészséges tölgyfából, mindennemű hozzája tartozandóval, hiba nélkül« kellett elkészítenie. 7 ölnyi hosszú, 2 ölnyi belső szélességűnek méretezték, padolása és karfája fenyőfából készült. A révhajó a mai körösi hídtól lefelé, 30 méterre közlekedett egyik parttól a másikra. A révész által irányított kompot az emlékezők éppen olyannak írták le, mint ahogyan a levéltári anyagban le van írva.

Mezőberényben írhatta utolsó versét Petőfi Sándor, a Szörnyű idő-t, 1849. júliusában.

SZÖRNYŰ IDŐ...

Szörnyű idő, szörnyű idő!

S a szörnyűség mindegyre nő.

Talán az ég

Megesküvék,

Hogy a magyart kiirtja.

Minden tagunkból vérezünk,

Hogy is ne? villog ellenünk

A fél világnak kardja.

És ott elől a háború

Csak a kisebb baj; szomorúbb,

Mi hátul áll,

A döghalál.

Be kijutott a részed

Isten csapásából, o hon,

Folyvást arat határidon

Két kézzel az enyészet.

Egy szálíg elveszünk-e mi?

Vagy fog maradni valaki,

Leírni e
Vad fekete
Időket a világnak?
S ha lesz ember, ki megmarad,
El tudja e gyászdolgokat
Beszélni, mint valának?
S ha elbeszéli úgy, amint
Megértük ezeket mi mind:

Akad-e majd,
Ki ennyi bajt
Higgyen, hogy ez történet?
És e beszédet nem veszi
Egy örült, rémülésteli,
Zavart ész meséjének?

(Mezőberény, 1849. július 6–17.)

Ekkor készítette Orlai Petőfiről portréit (az elsőt még soproni diákként 1840-ben, talán viszonzásul az 1839-ben Ostffyasszonyfán hozzá íródott versnek). Petőfiről készült mellképnek is tudjuk, több változata ismert, mint a róla készült többi festményeknek. Három változata a **Petőfi otthonában** című képnek. A könyvet éppen érintő finom mozdulata közvetíti Petőfi olvasás iránti vonzalmát, a Béranger mellszobor pedig a francia irodalom iránti imádatát. Ismert a Jókai emlékezésből, »Valamennyien franciák voltunk.« (Petőfi, Orlai, Jókai).

Petőfi Mezőberényben két változata, több példánya ismert. Az egyik változaton *papucsban*, a másikon *csizmában* festette meg Petőfit. Nyugodtnak és derűsnek látszik a képen. De valójában csak Orlai akarta annak látni, annak láttatni. Hiszen ekkor írja meg **Szörnyű idő** (Mezőberény, 1849. július) című versét. Miért akarhatta másnak láttatni? Tudjuk, akár a benne lezajló belső drámáját vagy feszültségét is képes lett volna megmutatni. Nem akarta tudomásul venni barátja sorsát, amit ösztönösen megérezett? Milyennek akarta a jövő számára megörökíteni? Kinek akart megfelelni?

Figyelemre méltó a papucs és a csizma ellentéte. Tudatos vagy ösztönszerű? Mikor és miért lépi át a valóság és magasztalás határát?

Petőfi Sándor több látogatása Mezőberényben (1842, 1843, 1849) helytörténeti érdekességű! Ennek a három látogatásnak állít emléket több emléktábla, szobor, emlékoszlop, róla elnevezett intézmény, utca. Több, ma is meglévő Petőfi más emlék van a városunkban. A mezőberényi múzeumban található egy pohár, amelyből állítólag Petőfi ivott, a vasútállomás melletti tölgyóriások, amik alatt megpihenhetett (szóbeszéd alapján), a ma is létező óriási pince az Ókertben, ahol borozgatott, a Laposi- kertek, ahol egy már nem létező kunyhóban mulatozott barátaival, ...

Mezőberény újratelepítésének évfordulói pontosan egybe esnek Petőfi születési évfordulóival, így Mezőberény újratelepítésének 250. évfordulóján tartott nagy megemlékezéskor megemlékeztek Petőfi születésének 150. évfordulójáról is.

A Petőfi ünnepség során avatták fel a mai Városháza oldalán levő emléktáblát.

Az emléktábla készítője: Kallós Ede szobrászművész.

A verset Somló Sándor költő írta.

„Petőfi! Innen ragadott el a végzet,
Harcok terén keresni dicsőséget,
Innen távozva ért utol haláloed
S leltél halálban halhatatlanságot.”
Kegyeletül: 1899. évi július hó 30-án.
Békés-megyei Közművelődés. Egyesület.

Ezen emlékmű leleplezése alkalmából nagy Petőfi-ünnepélyt rendezett a Békés-megyei Közművelődési Egyesület és a község, amelyen Békés-megye közönsége nagy számban jelent meg. Ez a mezőberényi Petőfi ünnepély a budapesti és segesvári ünnepélyek után, a vidéki ünnepélyek között jelentőségét és lefolyását illetőleg az első helyen állt. Mezőberényben ez alkalommal az utcákat és házakat zöld gallyakkal, virágokkal, lobogókkal díszítették fel. Mezőberény monográfiája c. könyvében a szerző, *Bonyhai (Eiler) Mihály* így ír az ünnepségről: „A szebbnél-szebb fogatokkal érkező vendégeket bandériumok fogadták. Az egész Petőfi ünnepélyt rendező bizottság elnöke, Horváth János postamester volt. A vármegyei vendégek a vasúttól a község főterére Hegedűs

Béla akkori joghallgató vezetésével díszes, 60 tagú lovasbandérium kíséretével vonultak be. A németajkú evangélikusok templomában díszközgyűlés volt, ahol számos előkelőség vett részt. A Petőfi ünnepélyen *Szabolcska Mihály* ez alkalomra írt ódáját szavalta el, amit azután saját kezűleg írt bele a mezőberényi Petőfi albumba.

Szabolcska Mihály: PETŐFI

Minek siratnálak?

Minek sajnálnálak?

Földi ember soha szebben

Nem halt meg tenálad!

Életed, halálod,

Egy gyönyörű nóta ...

Mínta csak a jó Istennek

Te diktáltad volna!

Az ünnepély hajnalban kezdődött és már éjfél volt, mire a nagy ünneplő néptömeg szétoszlott. Így ünnepelte meg Mezőberény annak a Petőfinek emlékét, aki;- mint saját maga írta, - itt "elvonultan a legnagyobb szeretet és barátság ölén" élt."

Petőfi és Mezőberény... Jeszenszky Károly írta a következőket a Petőfi – emléktábla avatásakor tartott díszbeszédében.

„...Minő érzelmekkel telten érkezett ő ide, az kitűnik azon leveléből, melyet ide érkezte után július 11-én Arany Jánosnak írt, amelyben ez áll: „Családommal együtt ide a békési magányba bujdokoltam azon óhajtással, vajha soha többé a nyilvános életnek még csak küszöbére se kényszerítene sorsom; s most itt vagyunk s a mely percekben végkép elfelejtem, hogy hazám is van, tökéletesen boldog vagyok.“...

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Az emlékezés fontos az ember számára, a nagy személyiségek tisztelete, emlékezetének ápolása, mementója identitástudatunknak! Számos utca, intézmény, szobor, emlékoszlop, emléktábla, egyesület, civil szervezet, évenként hagyományosan visszatérő rendezvény őrzi mindkettejük nevét városunkban!

Petőfi és Mezőberény... ez a két szó összetartozik, „összenőtt” az évek során. Az ország egyik legnagyobb Petőfi emlékeivel, kultuszával rendelkező helység. Aki Petőfiről tanul, az biztosan nem felejtí - felejtette el két város nevét. Egyiket, Kiskőröst, ahol született, a másikat pedig ahonnan utolsó útjára indult, Mezőberényt. Mezőberény már a költő halálának 50. évfordulójától kezdve (ekkor avatták a Városháza oldalán lévő táblát) évente megemlékezik a költőről. A városlakók ma is - ugyan úgy, mint őseik - büszkék arra, hogy országunk nagy költője egy kicsit „mezőberényi” is volt. Reméljük, ez a büszkeség még sokáig megmarad, és a jövőben is ugyan úgy ápolják Petőfi „mezőberényiségét” mint ahogy mi és őseink is tették. E miatt a szoros, városunkhoz fűződő kapcsolat miatt mindenképpen ajánlom a „Petőfi Mezőberényben” javaslat, értéktárba való bekerülését.